УДК 303.832.3

АНАЛІЗ ТЕОРІЙ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ

Герчанівська Поліна Евальдівна – доктор культурології, професор,
завідувачка кафедри культурології та інформаційних комунікацій,
Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, м. Київ
http://orcid.org/ 0000-0003-3647-6265,
DOI: https://doi.org/10.35619/ucpmk.v35i0.399
nove2009@ukr.net

У фокусі дослідження – ключові теорії трудової (економічної) та вимушеної міжнародної міграції. Розкрита сутність міжнародної міграції і причинність її появи як об'єктивного соціального процесу на індивідуальному, колективному, національному та міжнародному рівнях.

Установлений взаємозв'язок феномена міграції зі змінами в суспільстві (соціальними, економічними, політичними, культурними), що створює теоретичну основу для формування науково-обґрунтованої стратегії та тактики в галузі міжнародної міграційної політики.

***Ключові слова*:** міжнародна міграція, трудова міграція, вимушена міграція, людський капітал.

Раскрыта сущность международной миграции и причинность ее появления как объективного социального процесса на *индивидуальном, коллективном, национальном и международном уровнях*. Установлена взаимосвязь феномена миграции с изменениями в обществе (социальными, экономическими, политическими, культурными), что создает теоретическую основу для формирования научно обоснованной стратегии и тактики в области международной миграционной политики.

Постановка наукової проблеми. Зростання масштабів міжнародної міграції на рубежі XX–XXI ст. детермінувало появу широкого спектру теоретичних моделей щодо розуміння причинності та закономірностей її розвитку (Г. Борхас, Дж. Гарріс, М. Кастельс, Е. Кац, Дж. Лайбі, В. Льюїс, Д. Массі, М. Піоре, А. Портес, Г. Раніс, С. Сассен, М. Тодаро, Х. Хаас тощо) [3–16]. Як правило, концепції, що лежать в їх основі, обмежені рамками академічних інтересів учених (соціологів, політологів, економістів, антропологів тощо). Між тим, багатовимірність феномену потребує інтегративного аналітичного підходу для вироблення науково обґрунтованої стратегії й тактики в галузі міжнародної міграційної політики.

Мета статті – на підставі аналізу теорій міжнародної міграції та міждисциплінарного вивчення взаємозв'язку феномену міграції зі змінами у суспільстві (соціальними, економічними, політичними, культурними) визначити причинність формування трудової і вимушеної міграцій на міжнародному та національному рівнях.

Методологія. Концептуальним методологічним ядром дослідження є культурологічний аналіз міжнародної міграції як системи в міждисциплінарному просторі соціально-гуманітарних наук. Стратегія дослідження ґрунтується на компаративному аналізі теорій причинності трудової та вимушеної міжнародної міграції як системи в сукупності її відносин і зв'язків із соціально-економічними, політичними та культурними факторами. Базовою парадигмою аналізу є уявлення про міграційний процес як об'єктивний «соціальний процес, тісно пов'язаний як з економічним рівнем розвитку того чи іншого суспільства, так і з соціальними перетвореннями в ньому» [1; 193]. З одного боку, він детермінований трансформаціями у житті суспільства, з іншого – є модератором цих перетворень.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до прийнятої класифікації [10; 432], теорії міграції поділяються на ті, які *пояснюють причини виникнення цього феномену* й ті, що проливають світло на проблему *внутрішньої динаміки й рушійних сил міграційних процесів*. Обмежимо поле дослідження причинністю формування міжнародної міграції.

Причинність виникнення трудової (економічної) міжнародної міграції.

Р. Блек виокремлює п'ять головних драйверів міграції – економічний, політичний, демографічний, соціальний і екологічний [2]. Зупинимось на трудовій міграції. *Трудова (економічна) міграція* є сукупністю територіальних переміщень людей, що пов'язані з зайнятістю і пошуками роботи [1; 283]. Це добровільна, найчастіше поворотна міграція, в основі якої лежать економічні мотиви.

Після Другої Світової війни практично всі держави Західної Європи, щоб задовольнити свої потреби у робочій силі, починають залучати робітників із країн із низьким рівнем економіки. Якщо спочатку відправними точками міграції були країни південної Європи (Італія, Іспанія, Португалія), то наприкінці 1960-х років основними експортерами робочої сили стають Африка, Азія, Карибський басейн і Близький Схід. У 1980-х рр. міжнародна міграція була вже стабільною структурною системою, до якої приєдналися також країни Середземномор'я.

© Герчанівська П. Е., 2020

У звітній роботі групи вчених-членів Комітету IUSSP[1] дається огляд концепцій економічної міграції у різних системах координат: 1) некласичній економіці; 2) новій економіці; 3) теорії подвійного подвійного ринку праці; 4) теорії світових систем [10; 432]. Кожна теорія концептуалізує причинність на одному з рівнів – індивідуальному, колективному, національному або міжнародному. Проаналізуємо концепції у культурологічному ракурсі.

Неокласична теорія людського капіталу

Розглянемо імміграційний процес з позицій неокласичної теорії людського капіталу, в контексті якої міграція ідентифікується як індивідуальне рішення людини для максимізації власного доходу. У межах цієї концепції міграційні процеси описують за допомогою макро- і мікромоделей [10; 432].

Макромодель – найбільш рання і, мабуть, найвідоміша концепція, орієнтована на осмислення детермінантів трудової міграції в процесі її розвитку [16]. Відповідно до цієї теорії, міграція обумовлена відмінностями в пропозиції та попиті на робочу силу на міжнародному ринку праці. В її основі лежить парадигма: країни з великим запасом робочої сили мають низьку рівноважну ринкову заробітну плату, в той час як у країнах із дефіцитом робочої сили оплата праці значно вище, що стає модератором територіального переміщення людських ресурсів. Наслідком цих процесів є: *по-перше*, відтік інвестиційного капіталу з країн із багатим капіталом у країни з його низьким рівнем; *по-друге,* зростання заробітної плати в країнах з бідним капіталом через скорочення робочої сили на внутрішньому ринку праці; *по-третє,* падіння заробітної плати в країнах із багатим капіталом через насичення ринку праці робочою силою.

Отже, виходячи з концепції неокласичної економіки, можна зробити висновки: 1) міжнародна міграція робочої сили викликана відмінностями в рівні заробітної плати між країнами; 2) ринки праці є домінуючими модераторами і регуляторами міжнародної міграції.

Мікромодель. Якщо макроекономічна модель орієнтована на осмислення проблеми, пов'язаної з попитом на робочу силу на міжнародному ринку праці та різним рівнем заробітної плати, то мікроекономічна – на розрахунок позитивного чистого прибутку від переміщення. В основі концепції лежить парадигма Дж. Борхаса: потенційні мігранти прагнуть туди, де очікуваний чистий прибуток є найбільшим за певний період часу [3]. Виходячи з цієї гіпотези, Д. Мессі вводить у науковий обіг формулу [10; 435], що аналітично описує очікуваний чистий прибуток від міграції у певний часовий період як різницю між очікуваним доходом в країні міграції, доходом у громаді походження[2] і витратами на переміщення (матеріальними, психологічними).

Відповідно до формули, очікуваний дохід у країні міграції функціонально залежить від таких факторів як: статус іммігранта (легальний-нелегальний); його кваліфікаційний рівень (освіта, досвід, підготовка, мовні навички); ймовірність працевлаштування і заробіток за місцем призначення. Дохід у громаді походження враховує ймовірність працевлаштування й заробіток (якщо він є) потенційного мігранта. Це дозволяє оцінити доцільність міграції, а також вибрати найбільш оптимальний пункт переміщення, де очікуваний чистий прибуток від міграції є найбільшим.

Отже, в основі мікроекономічної моделі лежить примат економічної раціональності, що дозволяє прийняти обґрунтоване індивідуальне рішення щодо доцільності міграції з урахуванням ймовірності працевлаштування в країні призначення, очікуваної заробітної плати для конкретної кваліфікації потенційного мігранта, а також рівня матеріальних і психологічних витрат. Якщо розрахункова величина прибутку від міграції позитивна для деякого потенційного пункту міграції, то раціональний суб'єкт мігрує; якщо негативна, – залишається.

Теорія міграції: нова економіка міграції

У 1980-х рр. починає розвиватися науковий напрям – так звана «нова економіка міграції» [15]. У межах концепції міграція розглядається як засіб мінімізації ризику для сімейного доходу і/або придбання капіталу для додаткових інвестицій виробничої діяльності сім'ї шляхом грошових переказів мігрантів. Як пише Д. Мессі: «Ключове розуміння цього нового підходу полягає в тому, що рішення щодо міграції приймається не окремими учасниками, а групами пов'язаних людей, зазвичай сім'ями або домашніми господарствами, в яких люди діють колективно не тільки для максимального збільшення очікуваного доходу, але й для мінімізації ризиків й ослаблення обмеження, пов'язаного з різними ринковими збоями, крім провалів на ринку праці» [10; 436].

Якщо у розвинених країнах ризики, зазвичай, зводяться до мінімуму за рахунок страхових компаній або державних програм, то в країнах, що розвиваються, інституціональні механізми управління ризиками недосконалі, відсутні або недоступні для бідних сімей, що надає домогосподарствам стимулів для диверсифікації доходів, завдяки міграції. У разі погіршення місцевих економічних умов (через неврожай, коливання цін на врожай тощо), а також зниження рівня доходу, сім'я може розраховувати на грошові перекази мігрантів.

Згідно з концепцією, інший чинник, що мотивує міжнародну імміграцію, – придбання капіталу для додаткових інвестицій: в аграрному секторі – придбання насіння, добрив, нової техніки; несільськогосподарські сім'ї прагнуть інвестувати в освіту, професійну підготовку членів домогосподарств. Однак, якщо у розвинених країнах інвестиції фінансуються, як правило, за рахунок приватних заощаджень або позик у банківській системі, то у більшості країн, що розвиваються, ощадні установи ненадійні або недостатньо розвинені, і люди неохоче довіряють їм свої заощадження, а місцеві лихварі, які надають позики, стягують високі процентні ставки. За цих обставин міжнародна міграція стає привабливою в якості альтернативного джерела капіталу для інвестування в діяльність і проекти, що забезпечують доступ до нових джерел доходу.

Отже, з позицій нової економіки міграції, основною мотивацією для участі членів сімей в міжнародній міграції є: 1) мінімізація ризиків для доходів домашніх господарств, пов'язаних з різними ринковими збоями; 2) придбання капіталу для додаткових інвестицій домогосподарства за рахунок фінансової підтримки (перекладів) мігрантів. Причому позитивний чистий прибуток від міграції не є обов'язковою умовою: домогосподарства можуть мати достатні стимули для диверсифікації ризиків за рахунок транснаціонального руху навіть при відсутності різниці в заробітній платі.

Узагальнюючи результати аналізу моделей раціонального вибору міграції, доходимо висновків: *по-перше,* в залежності від прийнятої парадигми, причинність міжнародної міграції може бути ідентифікована як спосіб максимізації доходу або як засіб мінімізації ризику для сімейного доходу і/або придбання капіталу для додаткових інвестицій; *по-друге,* розглянуті теорії концептуалізують причинні процеси на рівні суб'єкта – індивідуального (неокласична теорія людського капіталу) або групового (нова економіка міграції).

Теорія подвійного ринку праці

Теорія подвійного ринку праці істотно відрізняється від розглянутих моделей раціонального вибору: вона фокусує увагу не на суб'єкті (індивідуальному, груповому), а на внутрішніх потребах у робочій силі сучасного індустріального суспільства. Згідно з концепцією М. Піоре [11], імміграція викликана не факторами, що виштовхують робочу силу з країн походження (низька заробітна плата, високий рівень безробіття), а чинниками тяжіння – попитом на робочу силу в індустріально розвинених країнах.

Д. Мессі виокремлює такі ключові детермінанти внутрішніх потреб у робочій силі індустріального суспільства: 1) структурна інфляція; 2) мотиваційні проблеми; 3) економічний дуалізм; 3) демографія пропозиції робочої сіли [10; 441–443].

Структурна інфляція. Існує тісний взаємозв'язок між професійним статусом і оплатою праці, яка, в свою чергу, функціонально залежить від співвідношення попиту і пропозиції робочої сили на ринку праці. Дефіцит робочої сили і як результат – необхідність підвищення заробітної плати на одному з професійних рівнів, порушує відносини між статусом і винагородою на інших рівнях соціальної ієрархії, що детермінує структурну інфляцію. Тому в розвинених індустріальних суспільствах роботодавці в умовах браку місцевої некваліфікованої сили вирішують проблему шляхом ввезення робітників-мігрантів, які погоджуються на низькі заробітки.

Мотиваційні проблеми. Як правило, соціальна ієрархія має важливе значення для мотивації працівників, оскільки люди працюють не тільки для отримання доходу, але й для накопичення соціального статусу. На нижньому рівні посадової ієрархії немає статусу, який необхідно підтримувати, і мало можливостей для просування вгору. Тому роботодавцям потрібні працівники, для яких зайнятість зводиться виключно до доходу, без наслідків для статусу або престижу. Саме цей фактор стає головним мотивом для залучення іммігрантів на некваліфіковану роботу. Розрив у рівні життя між розвиненими країнами і суспільствами, які розвиваються, означає, що навіть низька заробітна плата за кордоном здається щедрою за мірками спільноти, з якою іммігрант себе ідентифікує. Перекази у твердій валюті компенсують для нього відсутність соціального статусу в країні, що приймає (принаймні, на початку його міграційної кар'єри).

Економічний дуалізм. Для економічно розвинених країн характерна сегментована структура ринку праці. Первинний сектор складають висококваліфіковані працівники, які формують людський капітал конкретної компанії. Їх діяльність потребує значних знань і досвіду, тому роботодавці змушені інвестувати кошти для підвищення кваліфікації працівників цього сектора, а також надавати їм новітнє обладнання та інструменти. Як правило, висококваліфіковані працівники є членами профспілок або мають контракти, за якими роботодавці повинні нести значну частку витрат, пов'язаних з їх бездіяльністю (у формі вихідної допомоги або допомоги з безробіття).

У трудомісткому вторинному секторі робочі виконують нестабільну малокваліфіковану роботу. Працівники цього сектора є змінним фактором: під час циклів спаду виробництва роботодавці скорочують їм заробітну плату або взагалі звільняють. Таким чином, низька заробітна плата, нестабільні умови роботи, відсутність перспектив професійного зростання у вторинному секторі ускладнюють залучення місцевих робітників. Щоб заповнити дефіцит попиту в секторі, роботодавці звертаються до іммігрантів.

Демографія пропозиції робочої сили. У минулому попит на робітників вторинного сектора з низькою заробітною платою, великою нестабільністю та відсутністю шансів на просування соціальними сходами задовольнявся, як правило, за рахунок жінок і підлітків, для яких це був засіб забезпечити додатковий дохід для сім'ї (або на власні потреби) і не погрожував їх основному соціальному статусу, закріпленому за сім'єю. Однак із розвитком індустріальних суспільств та зростанням участі жінок у виробництві ситуація кардинально змінюється: метою стає не тільки дохід, а й отримання соціального статусу. Крім того, збільшення числа розлучень призвело до того, що робота для жінок стала основним джерелом доходу. Зниження народжуваності й зростання освіченості жінок істотно звузили коло некваліфікованої робочої сили на ринку праці.

Отже, дисбаланс між попитом і пропозицією працівників на нижньому рівні сегментованої структури ринку праці в економічно розвинених країнах став одним з модераторів розвитку трудової міграції.

Теорія світових систем

На відміну від економістів, соціологи аналізують проблему міжнародної міграції з позицій теорії світових систем, пов'язуючи її не з окремою національною економікою, а всією системою світового ринку [4; 12; 14]. У межах цієї теорії міграція є природним наслідком формування капіталістичного ринку і процесів його розширення за межі свого ядра (Західної Європи, Північної Америки, Японії).

В умовах глобалізації все більша частина населення земної кулі включається в світову ринкову економіку. Вивчаючи процес проникнення капіталістичних економічних відносин у периферійні некапіталістичні суспільства, Д. Мессі писав: «Рухомі прагненням до більш високого прибутку і більшого багатства, власники та менеджери капіталістичних фірм потрапляють в бідні країни на периферії світової економіки в пошуках землі, сировини, робочої сили і нових споживчих ринків» [10; 445]. У минулому цьому проникненню сприяли колоніальні режими, сьогодні це стало можливим, завдяки неоколоніальним урядам і багатонаціональним компаніям.

Формування ринкових відносин в країнах, що розвиваються, призвело: 1) до руйнування їх традиційної системи землеволодіння, заснованої на спадкуванні; 2) зниження потреби у ручній праці; 3) до підриву традиційних соціально-економічних відносин, заснованих на натуральному господарстві. Руйнація селянської економіки послабила зв'язки всередині місцевих аграрних громад і сприяла створенню мобільної робочої сили на внутрішньому ринку праці, що призвело до урбанізації суспільств. Незважаючи на зростання попиту на фабричних робітників, фемінізація робочої сили і пов'язана з нею низька оплата праці, а також попит на робочу силу в економічно сильних країнах стимулює зростання міжнародних міграційних потоків.

Вектор міграції часто обумовлений економічними і культурними зв'язками, що склалися в період колоніалізму. У постколоніальний період знання мови і культурних моделей колишніх метрополій стали грати вирішальну роль у виборі точки міграції. Цьому сприяє також розвиток транспортно-комунікаційної інфраструктури, що спрямовує міжнародну міграцію у певне русло.

Як правило, це – великі міста (в Європі – Лондон, Париж, Франкфурт, Мілан, в США – Нью-Йорк, Чикаго, Лос-Анджелес тощо), в яких зосереджені фінансові та наукомісткі послуги, високотехнологічні галузі та престижні підприємства. У них висококваліфіковані працівники домінують на прибуткових посадах на верхньому рівні професійного розподілу, а концентрація їхнього багатства допомагає підживлювати попит на ті види послуг на нижніх рівнях професійної ієрархії, які іммігрантів цілком задовольняють.

Таким чином, з позицій теорії світових систем: 1) міжнародна міграція є природним наслідком формування системи світового ринку; 2) капіталістичні інвестиції в економіку слаборозвинених країн призвели до підриву їх традиційних соціально-економічних відносин і транснаціональному руху; 3) міжнародна міграція особливо прогресує між колишніми метрополіями та їх колоніями через збереження культурних, мовних, інвестиційних, транспортних і комунікаційних зв'язків.

Вимушена міжнародна міграція: зміст і чинники

Змістимо фокус уваги з трудової на вимушену міжнародну міграцію, котру можна інтерпретувати як територіальні переміщення людей, які залишили місце проживання, внаслідок скоєного у відношенні них (членів їх сімей) насильства чи переслідування або через реальну можливість піддатися насильству та переслідуванню, а також у разі надзвичайних обставин економічного, природного та техногенного характеру.

У міжнародному праві жертви вимушеної міграції диференціюються на «біженців» та «переміщених осіб». Як зафіксовано у Конвенції ООН про статус біженців (1951 р.), поняття «біженець» відноситься до особи, яка «в силу цілком обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, громадянства, належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності й не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися захистом внаслідок таких побоювань»[1; 14].

Іншими словами, біженці – люди, які вимушені шукати притулок на території іншої держави, внаслідок різних обставин, що загрожують їхньому життю і свободі (зокрема, внаслідок військових і політичних конфліктів, катастроф, стихійного лиха, переслідувань за різними мотивами). Як приклад, політичне і військове втручання урядів західних країн і Росії для захисту своїх інтересів на Близькому Сході та підтримки урядів, які співчувають розширенню глобального ринку, породило потоки біженців із Іраку, Сирії, Лівії та Афганістану в країни ЄС.

Міжнародний захист біженців забезпечується Конвенцією про статус біженців (1951 р.), Протоколом, що стосується статусу біженців (1967 р.), а також Статутом (1950 р.), у силу якого УВКБ ООН[3] може проводити процедуру статусу біженця. Конвенція (1951 р.) пропонує надавати біженцям, які законно проживають на території держави: свободу сповідувати свою релігію, надавати своїм дітям релігійне виховання (ст. 4); захист авторських і промислових прав (ст. 14); право на асоціації, що не мають політичного характеру, а також право на професійні спілки (ст. 15); право на звернення до судів, отримання юридичної допомоги та звільнення від сплати судових витрат (ст. 16); право на роботу за наймом (ст. 17); застосування системи пайків (ст. 20); право на початкову освіту (ст. 22) і на урядову допомогу (ст. 23); свободу пересування, що надається іноземцям (ст. 26) та ін. Одночасно Конвенція (1951 р.) закріплює обов'язки біженців щодо країни, яка приймає: підпорядкування законам і розпорядженням, які застосовуються для підтримки громадського порядку (ст. 2).

Сьогодні вимушена міграція стає політичною й гуманітарної проблемою, що потребує об'єднання сил усього світового співтовариства. Безпрецедентні масштаби міграційного процесу на зламі XX–XXI ст. детермінували прийняття резолюцій Генеральної Асамблеї ООН (2018 р.), метою яких було: 1) полегшити тягар країнам, що прийняли велику кількість біженців; 2) допомогти біженцям знайти економічну незалежність; 3) збільшити число тих, хто переселяється у треті країни; 4) підтримати заходи, які дозволяють біженцям повернутися в свої країни.

Інша категорія суб'єктів вимушеної міграції – переміщені особи, «які в результаті дій влади були вислані з країни свого громадянства (або колишнього місця проживання), або були змушені покинути їх із релігійних, політичних та інших причин. Цей термін використовується також щодо жертв військових дій, промислових аварій, стихійних лих (голод, повінь, землетрус тощо) [1; 40]. Розраховувати на спеціальний міжнародний захист і допомогу, передбачену біженцям, такі особи не можуть, проте знаходяться в сфері уваги і діяльності ряду міжнародних установ[4].

Наслідки вимушеної міграції можуть надавати як негативний, так і позитивний вплив на економіку країни, що приймає. До негативних належить: зниження ціни праці на національному ринку робочої сили через великий приплив населення; додаткове навантаження на державний бюджет, у зв'язку з необхідністю виплати допомоги, будівництва житла; зростання злочинності та різного роду конфліктів, унаслідок невдоволення серед місцевого населення. До позитивних наслідків можна віднести вигоди підприємців країни, що приймає, які отримують більш дешеву, а іноді й більш висококваліфіковану робочу силу.

Узагальнюючи результати аналізу ключових теорій міжнародної міграції, доходимо *висновків*:

1. Існує тісний взаємозв'язок міжнародної міграції як об'єктивного соціального процесу з економічними, політичними, соціальними і культурними змінами на міжнародному та національному рівнях: з одного боку, вона детермінована трансформаціями у житті суспільства, з іншого – є модератором цих перетворень.

2. Домінуючими модераторами *трудової імміграції* є: 1) прагнення до максимізації особистого доходу (неокласична теорія людського капіталу); 2) потреба у мінімізації ризику для сімейного доходу і/або у придбанні капіталу для додаткових інвестицій у домогосподарство (нова економіка міграції); 3) дисбаланс між попитом і пропозицією працівників на нижньому рівні сегментованої структури ринку праці в економічно розвинених країнах (теорія подвійного ринку праці); 4) розширення світової системи ринку і включення слаборозвинених країн у світову ринкову економіку (теорія світових систем).

3. Чинниками вимушеної міграції є переслідування, конфлікти, репресії, природні та техногенні катастрофи, які створюють загрозу життю і свободі людей. Згідно з міжнародним правом, суб'єктами вимушеної міграції є біженці та переміщені особи.

4. Проведений компаративний аналіз провідних теорій міжнародної міграції дозволяє створити теоретичну основу для формування науково обгрунтованої стратегії й тактики в галузі міжнародної міграційної політики.

Примітки

[1] IUSSP (International Union for the Scientific Study of Population) – Міжнародна спілка наукових досліджень населення. Місія IUSSP – просувати наукові дослідження населення, заохочуватимуть обміни між дослідниками по всьому світу і стимулювати інтерес до питань народонаселення.

[2] Обчислення ведеться з урахуванням коефіцієнта дисконтування грошових потоків – цифрового показника, використовуючи який можна зрозуміти, скільки грошей вдасться отримати через певний час з урахуванням тимчасового чинника і можливого ризику.

[3] УВКБ ООН – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (1950 р.). Штаб-квартира: Женева, Швейцарія.

[4] ЮНІСЕФ, Бюро координатора ООН з надання допомоги при стихійних лихах, Міжнародного Червоного Хреста, а також неурядових гуманітарних організацій і Всесвітньої продовольчої програми. В особливих випадках за рішенням Генерального секретаря ООН або Асамблеї ООН допомогу таким особам надає Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (як наприклад, наприкінці 1970-початку 1980-х років у ряді країн Північно-Східної Африки і Південно-Східної Азії).

Список використаної літератури

1. Юдина Т. Н. Миграция: словарь основных терминов. Москва: Изд-во РГСУ; Академический Проект, 2007. 472 с.
2. Black R. The Effect of Environmental Change on Human Migration. W.N. Adler, etc. *Global Environmental Change*. 2011. Vol. 21. P. 3–11.
3. Borjas G. J. Friends or Strangers: The Impact of Immigrants on the U.S. Economy. New York: Basic Books, 1990. 274 p.
4. Castells M. The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process / Manuel Castells. Oxford: Basil Blackwell, 1989. 402 p.
5. Haas H. The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2010. Vol. 36. No. 10. P. 1587–1617.
6. Harris J. R., Michael P. Todaro. Migration, unemployment, and development: A two-sector analysis. *American Economic Review*. 1970. Vol. 60. P. 126–142.
7. Katz E., Oded Stark. Labor migration and risk aversion in less developed countries. *Journal of Labor Economics*. 1986. Vol. 4. P. 131–149.
8. Lauby J., Oded Stark. Individual migration as a family strategy: Young women in the Philippines. *Population Studies*. 1988. Vol. 42. P. 473–486.
9. Lewis W. A. Economic development with unlimited supplies of labor. *The Manchester School of Economic and Social Studies*. 1954. Vol.2. P. 139–191.
10. Massey D. S. Theories of International Migration: A Review and Appraisal / Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. *Population and Development Review*. 1993.Vol. 19. No.3. P. 431–466.
11. Piore M. J. Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 229 p.
12. Portes A., John Walton. Class, and the International System. New York: Academic Press, 1981. 230 p.
13. Ranis G., J.C.H. Fei. A theory of economic development. *American Economic Review*. 1961. Vol. 51. P. 533–565.
14. Sassen S. The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton: Princeton University, 1991. 412 p.
15. Stark O. Migration decision making: A review article. *Journal of Development Economics*. 1984. Vol.14. P. 251–259.
16. Todaro M. P. A model of labor migration and urban unemployment in lessdeveloped countries. *The American Economic Review*. 1969. Vol. 59. P. 38–48.

References

1. Yudina T. N. Migratsiya: slovar' osnovnykh terminov. Moskva : Izd-vo RGSU; Akademicheskiy Proyekt, 2007. 472 s.
2. Black R. The Effect of Environmental Change on Human Migration. W.N. Adler, etc. *Global Environmental Change*. 2011. Vol. 21. P. 3–11.
3. Borjas G. J. Friends or Strangers: The Impact of Immigrants on the U. S. Economy. New York: Basic Books, 1990. 274 p.
4. Castells M. The Informational City: Information Technology, Economic Restructuring and the Urban-Regional Process / Manuel Castells. Oxford: Basil Blackwell, 1989. 402 p.
5. Haas H. The Internal Dynamics of Migration Processes: A Theoretical Inquiry / Hein de Haas. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2010. Vol. 36. No. 10. P. 1587–1617.
6. Harris J. R. Migration, unemployment, and development: A two-sector analysis / J.R. Harris, Michael P. Todaro. *American Economic Review*. 1970. Vol. 60. P. 126–142.
7. Katz E. Labor migration and risk aversion in less developed countries / E. Katz, Oded Stark. *Journal of Labor Economics*. 1986. Vol. 4. P. 131–149.
8. Lauby J. Individual migration as a family strategy: Young women in the Philippines / Jennifer Lauby, Oded Stark. *Population Studies*. 1988. Vol. 42. P. 473–486.
9. Lewis W. A. Economic development with unlimited supplies of labor. *The Manchester School of Economic and Social Studies*. 1954. Vol.2. P. 139–191.
10. Massey D. S. Theories of International Migration: A Review and Appraisal / Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino, J. Edward Taylor. *Population and Development Review*. 1993. Vol.19. No.3. P. 431–466.

11. Piore M. J. Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies. Cambridge: Cambridge University Press, 1979. 229 p.
12. Portes A., Walton J. Class, and the International System. New York: Academic Press, 1981. 230 p.
13. Ranis G. A theory of economic development / Gustav Ranis, J. C. H. Fei. *American Economic Review*. 1961. Vol. 51. P. 533–565.
14. Sassen S. The Global City: New York, London, Tokyo / Saskia Sassen. Princeton: Princeton University, 1991. 412 p.
15. Stark O. Migration decision making: A review article. *Journal of Development Economics.* 1984. Vol. 14. P. 251–259.
16. Todaro M. P. A model of labor migration and urban unemployment in lessdeveloped countries. *The American Economic Review*. 1969. Vol. 59. P. 38–48.

АНАЛИЗ ТЕОРИЙ МЕЖДУНАРОДНОЙ МИГРАЦИИ

Герчановская Полина Евальдовна – доктор культурологии, профессор,
заведующая кафедрой культурологии и информационных коммуникаций,
Национальная академия руководящих кадров культуры и искусств, г. Киев

В фокусе исследования – ключевые теории трудовой (экономической) и вынужденной международной миграции. Раскрыта сущность международной миграции и причинность ее появления как объективного социального процесса на *индивидуальном, коллективном, национальном и международном уровнях*. Установлена взаимосвязь феномена миграции с изменениями в обществе (социальными, экономическими, политическими, культурными), что создает теоретическую основу для формирования научно обоснованной стратегии и тактики в области международной миграционной политики.

***Ключевые слова*:** международная миграция, трудовая миграция, вынужденная миграция, человеческий капитал, социальный капитал.

ANALYSIS OF THEORIES OF INTERNATIONAL MIGRATION

Gerchanivska Polina – Doctor of Cultural Studies, Professor,
Head of the Department of Cultural Studies and Information Communications of the
National Academy of Management of Culture and Arts, Kyiv

The research focuses on the key theories of labor (economic) and forced international migration. The essence of international migration and the causality of its appearance as an objective social process at *the individual, collective, national and international levels are revealed.* The relationship between the phenomenon of migration and changes in society (social, economic, political, cultural) has been established, which creates a theoretical basis for the formation of a scientifically based strategy and tactics in the field of international migration policy.

***Key words*:** international migration, labor migration, forced migration, human capital, social capital.

UDC 303.832.3

ANALYSIS OF THEORIES OF INTERNATIONAL MIGRATION

Gerchanivska Polina – Doctor of Cultural Studies, Professor,
Head of the Department of Cultural Studies and Information Communications of the,
National Academy of Management of Culture and Arts, Kyiv

The purpose of the article is to determine the causality of labor and forced migration at the international and national levels based on the analysis of theories of international migration and interdisciplinary study of the relationship between the phenomenon of migration and changes in society (social, economic, political, and cultural). *Methodology.* The conceptual methodological core of the study is the culturological analysis of international migration as a system in the interdisciplinary space of the social sciences and humanities.

The research strategy is based on a comparative analysis of the theories of the causality of labor and forced international migration as a system in the aggregate of its relations and connections with socioeconomical, political and cultural factors.

Scientific novelty. The complex of factors of labor migration (the desire to maximize personal income; the need to minimize the risk to family income; the acquisition of capital for additional investments in the household; imbalance between supply and demand of workers at the lower level of the segmented structure of the labor market in economically developed countries; expansion of the world market system and the inclusion of underdeveloped countries in the world market economy). and of the forced migration (persecution, conflict, repression, natural and man-made disasters that threaten human life and freedom) are determined. *Conclusions.* The essence of international migration and the causality of its appearance as an objective social process at the individual, collective, national and international levels are revealed. The relationship between the phenomenon of migration and changes in society (social, economic, political, cultural) is established, which creates a theoretical basis for the formation of scientifically sound strategies and tactics in the field of international migration policy.

Key words: international migration, labor migration, forced migration, human capital, social capital.

Надійшла до редакції 2.10.2020 р.